

Eivissa en la història de la ràdio

per Antonio Viñarás i Domingo

Sant Josep de sa Talaia, desembre de 1902. Tècnics a les ordres de Juli Cervera Baviera ultimaven els preparatius per efectuar una de les primeres transmissions radiotelegràfiques del món: la connexió, a través de telegrafia sense fils, entre les estacions del puig Pelat i el cap de la Nau. Va ser un dels antecedents tècnics de la ràdio, com els altres realitzats per Cervera entre Algesires i Ceuta (1900) i entre Tarifa i Ceuta (1902). Aquesta última comunicació la va assolir només un mes després que Marconi aconseguís emetre senyals elèctrics entre dos punts a banda i banda de l'Atlàntic i separats per uns 3.000 quilòmetres. La distància entre les places espanyoles era de només 34 quilòmetres, és cert, però Cervera ho havia fet amb un sistema propi i que, a més, millorava el creat per Marconi... I quan es passa de la radiotelegrafia a la radiotelefonía?

De la radiotelegrafia a la radiotelefonía

Va escriure Àngel Faus² que, el juny de 1896, Guglielmo Marconi, que estava al corrent dels reeixits experiments efectuats amb ones electromagnètiques per Heinrich Hertz nou anys abans, va obtenir la primera patent provisional sobre el seu procediment de telegrafia sense fils. El març de l'any següent, Mar-

Guglielmo Marconi (fotografia: <https://historia-biografia.com>).

coni rebé la patent definitiva per al seu sistema. Clar que, en aquest punt, hem de recordar que l'italià coneixia perfectament els treballs sobre telegrafia convencional realitzats pel metge català Francesc Salvà i Campillo més d'un segle abans que ell construís el seu primer equip. Salvà, que probablement estava al corrent dels experiments efectuats el 1746 per Jean Nollet amb ampolles de Leiden, va ser tot un pioner, ja que, a més de defensar les seues conclusions a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, el novembre de 1796, i davant el rei d'Espanya, va presentar un telègraf elèctric de la seua pròpia invenció i va realitzar una demostració de comunicació telegràfica. El seu sistema, compost per vint-i-dos parells de cables per a vint-i-dues lletres i alimentats per

ampolles de Leiden, va ser perfeccionat el 1804 utilitzant la pila de Volta, descoberta quatre anys abans. Poc després, Samuel von Sömmerring va utilitzar els descobriments de Salvà per al seu telègraf elèctric, que amb el temps perfeccionaren Francis Ronalds, André-Marie Ampère, Pavel Schilling o David Alter fins que, el 1843, Samuel Morse va posar en pràctica el que porta el seu nom.

Continuant amb Faus, el 12 de desembre de 1901 es va produir una veritable fita en la radiotelegrafia sense fils: Marconi va aconseguir emetre senyals elèctrics amb la lletra *essa* entre Poldhu, al sud-oest de la Gran Bretanya, i l'illa de Terra-nova, a uns 3.000 quilòmetres de distància. Encara que summament important, només és l'antecedent tècnic immediat de la telefonía

1. L'article s'ha realitzat a partir dels textos emprats a l'exposició «Eivissa en la història de la ràdio», comissariada per l'autor i que va tenir lloc a Sa Nostra Sala des del 7 de febrer al 15 de març de 2019.

2. Per a aquest apartat, Faus (2008: 27-111) i la *Gran Enciclopedia Universal Espasa*.

sense fils; és a dir, de la ràdio. Però un mes després que la lletra essa saltàs l'Atlàntic, el britànic *The Times* recollia, en la seua edició del 14 de gener de 1902, que «un comandant d'Enginyers espanyol ha establert una connexió a través de telegrafia sense fils entre Ceuta i Tarifa». Aquest no era un altre que Juli Cervera Baviera, pioner de la radiotelegrafia a Espanya, que, a mitjan 1900, ja havia realitzat emissions entre Algesires i Ceuta. D'aquesta manera, com apunta Faus, el de Tarifa-Ceuta va ser el primer servei regular de radiotelegrafia d'Espanya i el primer servei regular de radiotelegrafia militar del món. Les següents transmissions radiotelegràfiques espanyoles de llarga distància, regulars i estables, es feren entre el cap de la Nau i el puig Pelat de Sant Josep de sa Talaia.

No obstant això, i tal com es pregunta Faus, caldria determinar quan es va fer el pas de la radiotelegrafia a la radiodifusió, per a la qual cosa n'hi ha prou a llegir les declaracions del mateix Marconi, qui admet no haver començat els seus treballs sobre radiotelegrafia fins a 1913-1914. Aquesta dada és fonamental per determinar la «paternitat» de la ràdio, ja que, entre juliol de 1899 i març de 1902, Cervera va realitzar amb èxit les primeres proves mundials de radiotelegrafia, com testifiquen les patents del seu sistema obtingudes a Espanya, el Regne Unit, Bèlgica i Alemanya. És més, va ser aquell març de 1902 quan es creà la Sociedad Anónima Española de Telegrafía y Telefonía sin Hilos, la finalitat de la qual no era altra, llegim a la seua escriptura de constitució, que «la instalación del servicio de la telegrafía y la telefonía sin hilos en toda España y en las demás naciones» (Faus 2008: 100). En aquell moment, diu Faus, ningú en el món, ni tampoc Marconi, parlava de telefonia sense fils; és a dir, de ràdio.

Juli Cervera Baviera, inventor de la ràdio?

Nascut a Sogorb el 1854, Martínez Oyarzábal³ va escriure que, des-

Francesc
Salvà i
Campillo.
(il·lustració:
<http://mnac-tec.cat>).

prés de graduar-se en l'Acadèmia de Cavalleria de Valladolid, Juli Cervera Baviera va entrar en la prestigiosa Escola d'Enginyers Militars de Guadalajara, on va concloure els seus estudis el 1882. Dos anys després va viatjar pel Marroc amb la finalitat de realitzar operacions d'espionatge, perquè estava preparant-se la Conferència de Berlín per a la repartició d'Àfrica. Producte de les seues diferents estades en aquell país són les seues obres *Hidrografia de Marruecos* (1876), *Geografia militar de Marruecos* (1884) i *Expedición geográfico-militar al interior y costas de Marruecos* (1885).

El 1886 se li va encomanar l'exploració de l'interior del Sàhara Occidental, després de la qual Espanya va estendre cartes de protectorat sobre la zona. Ascendit a comandant, Cervera va escriure *Viaje de exploración por el Sáhara Occidental: estudios geográficos* (1887). Va tornar a l'Àfrica com a agregat militar de l'ambaixada espanyola a Tànger (1888-1890) i per a combatre en l'anomenada Guerra de Margallo (1893-1894). Des d'allí va ser destinat a Canàries, on va redactar el pla d'enllumenat elèctric de Santa Cruz de Tenerife i va treballar en un projecte de tramvia elèctric.

El 1898 va combatre a Puerto Rico i l'any següent va visitar Marconi en el seu laboratori de Vime-

reux. Al punt dels avanços en la radiotelegrafia sense fils, quan va tornar a Madrid va presentar en el Ministeri de Foment una sol·licitud de patent amb un sistema de transmissió de senyals a grans distàncies i sense fils diferent del que utilitzava l'italià, ja que, ens diu Faus, el nou sistema de Cervera transmetia de 36 a 40 paraules per minut, amb la qual cosa duplicava la velocitat de l'ideat per Marconi. Junt amb aquesta sol·licitud de patent en va presentar una altra: la del telecomandament.

Entre 1899 i 1903, la seua activitat va ser frenètica: va presentar davant la reina regent el seu sistema de transmissió sense fils, va ser nomenat director de l'Escola Superior d'Arts i Indústries de Madrid –després Escola Superior d'Enginyers Industrials–, va fundar l'Escola Lliure d'Enginyers i les Escoles Internacionals per Correspondència, va realitzar emissions radiotelegràfiques entre Algesires i Ceuta, Tarifa i Ceuta i Xàbia i Sant Josep de sa Talaia, va constituir la Sociedad Anónima de Telegrafía y Telefonía sin Hilos, va realitzar algunes de les primeres proves mundials de radiotelegrafia i va registrar patents dels seus descobriments en diferents països d'Europa.

Retirat definitivament de l'Exèrcit el 1906, i una miqueta desencantat, es va dedicar a la maçoneria –va arribar a aconseguir-hi el grau 33–, a la política –va ser elegit diputat en Corts pel Partit Republicà

3. Per a aquest apartat, Martínez (2015), Faus (2008: 84-111) i premsa de l'època.

Juli Cervera
Baviera
(fotografia:
Julio
Cervera y la
telegrafía
sin hilos).

Radical— i a la direcció del seu propi periòdic, *El Radical*; però va continuar escrivint manuals per a la seua Escola Lliure d'Enginyers, patentant invents i investigant, almenys fins a 1916, ja que, aquell any, va aïllar un principi actiu vegetal per combatre la diabetis que li va valer el nomenament com a doctor honoris causa per la Universitat de Washington. Els seus últims anys els va passar a Madrid, ciutat en la qual va morir el 1927. Al seu obituari, *La Correspondencia Militar* del 20 de juliol d'aquell mateix any, a més de recordar que va enriquir el catàleg de la fauna africana amb una nova espècie, la *Polifaga cerverae*, i que va ser membre d'honor de la Société de Géographie de París, va manifestar que, «como precursor de la telegrafía sin hilos, fue un colaborador ferviente de Marconi, que estimaba mucho a don Julio Cervera por sus grandes conocimientos científicos».

Comunicacions radiotelegràfiques entre Xàbia i Sant Josep de sa Talaia

Després de les de Tarifa-Ceuta, i continuant amb Faus,⁴ les següents transmissions radiotelegràfiques espanyoles de llarga distància, regulars i estables, es feren entre el cap de la Nau i el puig Pelat de Sant Josep de sa Talaia. Així, el 20 de febrer de 1902, i amb la finalitat d'establir sengles estacions de radiotelegrafia a la costa xabienca del golf de València i en la jospina de l'illa d'Eivissa, la *Revista de Obras Públicas* informava que el Govern d'Espanya havia consignat, «para ensayos de la telegrafía hertziana» del comandant Cervera, la quantitat de 50.000 pessetes, xifra important per a l'època però modesta si la comparem amb les 200.000 lliures esterlines amb què

va comptar Marconi per a la seua estació de Poldhu. Dos dies després, *Blanco y Negro* instava «que el Sr. Cervera establezca en breve, por cuenta del Gobierno, el telégrafo sin hilos entre Valencia y las Baleares».

Amb un sistema propi, i prenent com a base la pròxima Xàbia (Alacant), Juli Cervera va començar els seus treballs al cap de la Nau a la fi del mes de maig de 1902. A principi de juliol es van iniciar les operacions d'instal·lació dels equips de radiotelegrafia, i acabant desembre Cervera ja va realitzar les primeres experiències a fi de «comprobar si la energía disponible para transmitir era suficiente y si los aparatos receptores gozaban de la estabilidad necesaria para que la comunicación sea perfecta entre dichos puntos», postil·lava la *Revista de Obras Públicas* del 8 de gener de 1903. Per part seua, *El Correo de Ibiza* del 19 de desembre de 1902, en la seua secció 'Noticias', informava que havia arribat de matinada José Sandoval, el cap de Telègrafs «que ha de cuidar de la terminación de los trabajos para instalar la telegrafía sin hilos en la estación de Monte Pelado», i que treballava a les ordres de Cervera. També es feia ressò de la seua arribada *El Porvenir*, que, en la secció 'De las islas' d'aquell mateix dia, avançava que els «preparativos quedaron ya ultimados». El 30 de desembre es va llegir a *Las Provincias*: «El lunes 29 del corriente tuvo lugar, con feliz éxito, la comunicación por medio de la telegrafía sin hilos según el procedimiento o sistema del sabio ingeniero D. Julio Cervera, entre el cabo de La Nao y el cabo Pelado de Ibiza, Baleares».

Davant el resultat «sumamente satisfactorio» dels assajos, perquè es varen rebre perfectament «todos los despachos transmitidos desde el cabo de la Nao», i l'optimisme regnant, «puesto que en condiciones que todavía no son las definitivas se ha conseguido tan brillante éxito» —llegim a la *Revista de Obras Públicas* del 8 de gener—, varen començar les proves oficials el mes de febrer de 1903 i, pel que sembla, amb excel·lents resultats segons Faus.

4. Per a aquest apartat, Faus (2008: 95-96) i premsa de l'època.

Aquestes emissions entre Xàbia i Sant Josep de sa Talaia varen ser un dels antecedents tècnics immediats, d'àmbit mundial, de la telefonia sense fils; és a dir, de la ràdio.

Castilla i Balsera, uns altres avançats

Ens diu Faus⁵ que, després de les transmissions radiotelefòniques efectuades per Cervera, les d'Antonio Castilla foren, a Espanya, les següents a produir-se. Professor d'electricitat aplicada a l'Escola d'Enginyers de Sarrià i membre del Cos de Telègrafs d'Espanya, Castilla va col·laborar entre 1904 i 1908 amb Matías Balsera, un altre avançat de la radiotelefonía i l'experiment més espectacular del qual, desenvolupat el 1910, va consistir a mantenir, des d'una emissora fixa, comunicació permanent amb una altra d'instal·lada en un tren en marxa.

Després de formar-se a Madrid, Barcelona, Londres, Berlín, París i Roma, Antonio Castilla va decidir partir cap als Estats Units d'Amèrica, on va arribar a contactar amb Lee de Forest, l'inventor de l'audió i del tub termoiónic de quatre elèctrodes. D'aquella trobada va sorgir l'autorització perquè Castilla pogués fabricar vàlvules termoióniques a Espanya, on la Direcció General de Telègrafs li va encarregar la instal·lació de l'emissora del Palacio de Comunicaciones el 1916. Aquell mateix any va fundar, amb dos empresaris bascos, la Compañía Ibérica de Telecomunicación SA, i va realitzar, aplicant l'audió, transmissions radiotelefòniques entre les estacions militars de Carabanchel i El Pardo. L'any 1918 va efectuar amb èxit proves de radiodifusió entre els bucs *Ramón Llull*, ancorat en el port de Barcelona, i *Jaime I*, de viatge a Palma.

No obstant això, i continuant amb Faus, les primeres proves veritablement públiques de radiodifusió no les va realitzar Castilla fins a 1920 i a València, el mateix any en què es posava en marxa el servei regular mundial de radiotelefonía.

Juli Cervera
Baviera al
Marroc sota
la falsa identitat
d'Omar Scherif,
l'any 1884
(fotografia: Julio
Cervera y la
telegrafía sin
hilos).

Per aquelles mateixes dates –concretament entre 1919 i 1924– la madrilenya Estación Ibérica de Telecomunicación, més coneguda per Radio Ibérica, havia començat a realitzar algunes emissions. Però la primera emissora regular espanyola va ser Radio Madrid, que va començar a emetre dues hores diàries a partir del 5 de maig de 1924; encara que, amb l'indicatiu EAJ-1, serà Radio Barcelona la primera emissora autoritzada oficialment a Espanya. Facultada per emetre regularment des del 12 de novembre de 1924 i inaugurada dos dies després, l'estació barcelonina va quedar instal·lada a l'hotel Colón sota la direcció de José María de Guillén-García, president de l'Asociación Nacional de Radiodifusión, propietària de l'emissora. El novembre de 1926 es va

fusionar amb Unión Radio (EAJ-7), constituïda el desembre de 1924 i tenguda per la «veu oficial» de la Segona República.

Belenguer i Soriano, pioners a Eivissa

Conta Enric Fajarnés⁶ que la radiodifusió va entrar a Eivissa de la mà de Vicent Belenguer –ell escriu *Berenguer*–, zelador d'obres i fortificacions de l'Exèrcit aficionat a la ràdio. D'origen valencià, Vicent Belenguer Martínez (1884-1936) va compondre un receptor provat amb èxit en el Casino de Ibiza el 28 novembre de 1926. El seu amic José Soriano Morell, en la casa del qual

5. Per a aquest apartat, Faus (2008: 118-260 i 503).

6. Per a aquest apartat, Fajarnés (1995: 121-122), Faus (2008: 432-435), Viñarás (2017: 143) i premsa de l'època.

Antonio Castilla (fotografia: *La radio en España* (1896-1977), d'Àngel Faus).

va veure Fajarnés els primers receptors de ràdio, era oficial de Telègrafs i, segons l'*Excelsior* del 18 de maig de 1935, havia ideat i costejat «un artístico y originalísimo aparato transmisor y receptor telegráfico Morse». I afegia: «Sin que, naturalmente, ello represente ninguna revolución en la telegrafía, no deja de tener una gran importancia y podría prestar gran servicio en aquellas estaciones donde aún se transmite por el sistema Morse por falta de más modernos aparatos».

Tornant a Fajarnés, «pronto aquel derrame de aparatos, que exigía tan vasto espacio, se redujo a una cajita de madera de forma ojival, que costó cien duros. Se captaban las emisiones de Radio Barcelona EAJ-1, creada en 1924. La aceptación popular que esta emisora tuvo en Cataluña pasó el mar y alcanzó las islas» (Fajarnés 1995: 121-122). Però, encara que la població demostràs interès per la ràdio, la mitjana insular de receptors devia ser molt modesta. L'any 1936, ens diu Faus, la mitjana estatal per cada mil habitants era d'1'59 receptors. Les Illes Balears, amb 5'85 eren la cinquena província que més en tenia, per darrere de les de Madrid (20'40), Barcelona (18'00), València (9'92) i Saragossa (7'40). El nombre total de receptors a Espanya, tal com assenyala *El Sol* en

la seua edició del 30 de maig de 1936, era de 303.983; bastant baix si ho comparem amb els 7.403.109 del Regne Unit, els 7.192.952 d'Alemanya, els 2.625.677 de França o els 491.823 de Polònia.

Radio Ibiza, la primera emissora local (1936)

El 6 d'agost de 1936, estant Eivissa a mans dels revoltats, el setmanari *La Defensa* va informar els seus lectors que el 31 de juliol passat s'havia inaugurat l'emissora Radio Ibiza, amb la qual cosa quedava establert un servei de socors amb la Península i les altres illes. A les Balears, fins al començament de la Guerra Civil, només emetia Radio Mallorca (EAJ-13) i des de 1933, amb una longitud d'ona de 201'1 metres i una potència de 200 watts.

Però, què era en realitat Radio Ibiza? Bé, el 27 de juliol va ser confiscada una estació emissora de ràdio a Santa Eulària. Devia tractar-se d'una estació estratègica de radioaficionat, englobada dins de les denominades estacions estratègiques provisionals, ja que, segons Faus,⁷ durant la Guerra Civil molts de radioaficionats emetien deslocalitzats malgrat que estava prohibit; encara que normalment acompanyaven l'exèrcit o s'allotjaven en edificis institucionals. Així, és probable que la de Santa Eulària fos una estació no censada, però també que la portàs algú que marxava al costat del revoltat Batalló d'Infanteria Expedicionari d'Eivissa i no realment decomissada, perquè sabem per l'*Anuario de la Radio 1936*, que, a l'illa d'Eivissa, només hi havia registrat un afeccionat a la radiodifusió: Vicent Belenguer (EA-6-AD). És més, pot ser que la d'Eivissa fos una estació estratègica permanent; és a dir, una de les emissores que Falange Española va establir en la «zona nacional»: l'emissora d'un radioaficionat, com ho eren FET 5 Burgos o FET 15 Radio Córdoba. Radio Ibiza bé podria ser

l'estació de Vicent Belenguer Martínez.

Emissores de ràdio generalistes locals a l'època actual

Radio Popular,⁸ també anomenada aleshores Radio Ibiza, va començar les seues emissions el 30 de setembre de 1959 des de la torre campanar de l'església parroquial de la Santa Creu. L'any 1980 es traslladà a la Casa de l'Església, on encara són els seus estudis. Ha estat dirigida per Joan Marí Cardona, Jaume Ripoll, Joan Tur, Misse García i Luis E. Molviedro, i ha tengut en plantilla altres periodistes destacats com Joan Serra, Concha García Campoy, Antoni Pedro Marí, José Manuel Piña, Tucho Tur, Agustín Prades, Carles Aledo, Pep Costa, Maribel Torres, Germán Pérez de Olaguer, María Parra, José Antonio Bonet o Sònia Ribas. Varen sobresortir-ne programes com *Es nuestro camp*, *Música para los amigos*, *Antena pública* o *La mañana en Ibiza y Formentera*. Emet a l'OM i a l'FM, i són quatre les seues hores diàries de programació local (50 % en català i 50 % en castellà). A final de 2018, l'Estudi General de Mitjans va atorgar a COPE-Ibiza una audiència diària de 7.000 oients a les Pitiüses. Cal destacar l'enorme influència que va exercir en la societat illenca fins a la darrerria del segle xx.

El novembre de 1982 va iniciar les seues emissions, a l'FM, Radio Ibiza-Cadena SER. Des de llavors té els estudis a l'avinguda de Sant Jordi de la ciutat. Aleshores n'era propietària Radio Mallorca SA, empresa de la qual depenia també Radio Menorca. Des de 1995 va quedar associada a la Cadena SER, però gestionada per Ràdio Eivissa SL. El seu director ha estat sempre Nacho Lahuerta, i hi han treballat altres destacats periodistes com Lola Vera, Joan Tur, Pep Ribas, Rita Vallès, Fran Santos, Joan Lluís Ferrer, Milena Herrera o Víctor Guerrero. La programació diària

7. Per a aquest apartat, Faus (2008: 410, 443-455 i 469-472) i Viñarás (2017: 142-146).

8. Per a aquest apartat, l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*, entrevistes i el *Diccionari de Periodisme de les Illes Balears*.

és de quatre hores d'emissió local en castellà, i els seus principals programes són *Hoy por hoy para Ibiza y Formentera*, *Ser Deportivos Ibiza*, *La Ventana de Baleares*, *Hora 14* o *Hora 25*. Segons l'Estudi General de Mitjans tancà 2018 amb una audiència diària de 12.000 oients a les Pitiüses.

També l'any del mundial va començar a emetre Radio Diario, una emissora d'FM pertanyent al grup Editorial Prensa Ibérica SA, propietari de *Diario de Ibiza*. Va tenir dues èpoques d'emissió: 1982-1991 i 2006-2015. Dirigida per Juan Suárez a la primera època i per Dani Becerra a la segona, alguns altres dels seus principals periodistes van ser Misse García, Julio Herranz, Andrés Madrid, José María Pérez, Josep Riera, Fran Santos o Agustín Prades. Les hores diàries d'emissió local eren unes vint a la primera època, principalment en castellà, i amb programes com *Ibiza Exprés*, *¿Cómo se llama el niño?*, *Radio Deporte* o *Los archivos del misterio*.

Deu anys després va arribar a l'illa Onda Cero, amb una estació radiofònica d'FM i programació convencional que, de la mà de José María Pérez, el seu primer director, va començar les seues emissions l'octubre de 1992. Amb els estudis al carrer de Felip II de la ciutat, integraren la primera plantilla Eleonor Pérez, José Luis Moreno i Brian Newman. N'han estat també directors Candi Vallès, Gemma Olariaga, Misse García, Josep Carbonell, Enrique Fernández i José Luis Ruiz Gorrochategui. Emet unes dues hores diàries de programació local, no

José Soriano Morell (arxiu de Josep Buforn Ramón).

més en castellà, i el seu principal programa és el magazine *Ibiza y Formentera en la onda*. Hi han treballat, entre altres periodistes, Belén Hernández, Josep Ripoll, Sara Yturriaga, Pere Prieto, Amelia Garrido, José María de Lamo, Marta Jiménez, Cristina Ruiz, Inma Saranova o Brigitte Bobet. La seua audiència diària a final de 2018, segons l'Estudi General de Mitjans, ha estat d'uns 2.000 oients a les Pitiüses.

Des de 1992 a 1994, a Eivissa, va emetre Antena 3 Radio, una emissora dependent del Grupo Antena 3. Amb els estudis al passatge Olimp (també Gran Jardí) de la ciutat, les hores d'emissió local, sempre en castellà, eren unes tres diàries. For-

maven part de la plantilla, a més de Tito Llorente, el seu director, periodistes com Agustín Prades, Julio Boluda, Vicent Planells, Javier Abril o José Miranda.

Última Hora Radio, que va pertànyer al Grup Serra, editor del diari *Última Hora*, va ser la següent. S'implantà conjuntament a Mallorca, Menorca i Eivissa. L'emissora eivissenca (1999-2001), dirigida per Fran Santos, va establir els seus estudis al carrer d'Antoni Jaume de la ciutat. Al matí va emetre un magazín local de quatre hores diàries, en castellà; a la tarda, la seua programació principal va ser la musical.

Al nou segle Joan Tur, el seu director, va fundar Ràdio Èxit (2002-2013). L'any 2004 es va associar amb Punto Radio i va sortir en antena com Èxit Punto Radio fins a l'any 2007, en què va tornar a ser Ràdio Èxit. A més dels informatius, els seus principals programes locals eren *Protagonistas Ibiza*, *Esports d'èxit*, *A estas horas* i, sobretot, *Es nuestro camp*, el mític magazín presentat i dirigit per Maribel Torres i Pep Costa. Amb un número total d'hores d'emissió local a l'FM (50 % en català i 50 % en castellà) de prop

*Aquí gairebé ningú no
recorda que Juli Cervera
va ser un dels pioners
de la radiotelefonía mundial*

Els milicians amb l'armament i l'emissora de ràdio (de Belenguer?) que els revoltats varen abandonar al castell d'Eivissa l'agost de 1936 (fotografia: Luis Vidal. guerracivilrevolucionsocial.blogspot.com).

de set, altres periodistes destacats d'aquesta emissora varen ser Jordi Maura, Maria Moya, Àlex Berlanga, Cristina Ruiz, José Antonio Bonet o Montse Monsalve.

La darrera emissora generalista implantada a l'illa, encara que pública, ha estat IB3 Ràdio. La delegació a Eivissa i Formentera va començar a emetre l'any 2005, des dels seus estudis de Sant Rafel. Els programes més destacats, sempre en català, han estat *Enmig des Freus*, *Al dia Pitiüses* o *Hem de parlar* –des d'Eivissa per a tot Balears–. Ha tengut com a delegades Sonia Escribano, Antònia Castelló, Mónica Marí i Elena Gregori, i els seus principals periodistes, entre d'altres, han estat Pere Prieto, David Ventura, Núria Arias, Olivia Navarro, Vicent Tur, Silvia Majó o Raül Medrano.

I, encara que no fos una emissora de ràdio convencional, no voldríem finalitzar aquest article sense parlar de Ràdio Uc (1992-2011), una estació alternativa gestionada pel Col·lectiu Cultural Ràdio Uc, independent i sense cap vinculació a partits polítics o empreses, i l'òrgan d'expressió del qual era la revista

Antea. La posaren en marxa Vicent Ramon, Manolo Ros i els germans Marc i David Lluy –aquestos dos, els seus únics directors–. Els locutors eren socis, i la major part dels seus programes eren de tipus musical, literari, ecològic i de reivindicació lingüística. *Salsaludando*, *Jazzmania*, *Serendipity*, *Tutti Disfrutti*, *Emergencia planetaria*, *La hora tonta* o *Neus al món* eren els més

emblemàtics de la seua època d'or (1992-1999). Emetia a l'FM i, des de 1997, va tenir els estudis al carrer de Bes de la ciutat.

A tall de conclusió

Marconi afirmava que no va treballar en la ràdio fins 1913-1914. Cervera, per part seua, va desenvolupar un equip onze anys abans, com així ho testimonien les patents

Ràdio Èxit, l'any 2007. Maribel Torres i Montse Monsalve entrevistant Concha García Campoy (arxiu de Maribel Torres).

del seu sistema obtengudes a Espanya, el Regne Unit, Bèlgica i Alemanya abans de constituir una societat dedicada a la fabricació d'equips de telegrafia i —això és l'important— de telefonia sense fils; és a dir, de ràdio. Això converteix Cervera en el «pare» de la ràdio? Idò no necessàriament, encara que així ho cregui Àngel Faus. Landell de Moura ja havia transmès la veu humana per primera vegada en el món, i després ho faran Fessenden i Meissner. Tampoc va ser Marconi l'inventor de la ràdio; ell es va servir de les troballes de Hertz sobre les ones electromagnètiques, l'existència de les quals ja l'havia teoritzat anteriorment Maxwell. També Bose, Tesla o Popov havien investigat sobre les ones de ràdio abans que Cervera i l'italià, i no menys determinants foren els treballs de Lee de Forest —l'audió del qual marcà el naixement de la radiodifusió—, Slaby, Arco, Preece, Castilla, Balsera... Potser l'error és atribuir l'invent a una sola persona, quan no és sinó fruit de l'esforç de moltes altres.

El veritablement trist és que, mentre Popov el veneren a Rússia, Fessenden al Canadà, Landell al Brasil o Marconi a tot el món, aquí gairebé ningú no es recorda de Juli Cervera Baviera, que, si no va ser l'inventor de la ràdio, sí un dels pioners de la radiotelefonia mundial i a l'altura dels altres. I el mateix succeeix amb Francesc Salvà, inventor del telègraf elèctric, o, ja a Eivissa i salvant les distàncies, amb Vicent Belenguer, introductor de la radiodifusió a l'illa, i José Soriano, creador d'un singular aparell telegràfic. Només esperam que en un futur no gaire llunyà, a Eivissa i a Espanya, les seues filles i els seus fills siguin, per fi, profetes en la seua terra.

Fonts bibliogràfiques

Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera (1995-2018). Eivissa: Consell Insular.
FAJARNÉS CARDONA, Enrique (1995). «Los primeros receptores de radio». *Lo que Ibiza me inspiró*. Eivissa: Consell Insular.
FAUS BELAU, Àngel (2008). *La radio*

Plantilla de Radio Popular l'any 1983: Antoni Pedro, Pep Ribas, Jaume Ripoll, Joan Serra, José Manuel Piña, Joan Tur, Javier Durán, Misse García, Concha García Campoy, Montse Ferrer, Maria Costa i Maribel Torres. Arxiu de Misse García.

en España (1896-1977). Una historia documental. Madrid: Taurus: Santillana Ediciones Generales, SL.
MARTÍNEZ OYARZÁBAL, Elena (2015). «Vida militar de Julio Cervera». *Julio Cervera y la telegrafía sin hilos*. Madrid: Ministerio de Defensa: Ministerio de Economía.
VIÑARÁS I DOMINGO, Antonio (2017). *Prensa y radio en la Ibiza de la Segunda República*. Eivissa: Balàfia Postals.

Fonts hemerogràfiques

Blanco y Negro (1902)
Excelsior (1935)
El Correo de Ibiza (1902)
El Porvenir (1902)
El Sol (1936)
La Correspondencia Militar (1927)
Las Provincias (1902)
Revista de Obras Públicas (1902 i 1903)

Bibliografia

BALSEBRE, Armand (2001). *Historia de la radio en España*. Madrid: Ediciones Cátedra.
DÍAZ, Lorenzo (1992). *La radio en España (1923-1993)*. Madrid: Alianza Editorial, SA.
Diccionario de Periodismo de las Illes Balears. <http://diccionariperiodisme.wikispaces.com>

Gran Enciclopedia Universal Espasa (2004). Madrid: Espasa Calpe, SA.

RODRÍGUEZ ESTEBAN, José Antonio (2015). «Julio Cervera. La visión africana de un explorador del desierto». *Julio Cervera y la telegrafía sin hilos*. Madrid: Ministerio de Defensa: Ministerio de Economía.
VERA ROA, Javier & ROJAS ROMERO, Elena (2015). «Julio Cervera Baviera y la telegrafía sin hilos a la luz de sus patentes». *Julio Cervera y la telegrafía sin hilos*. Madrid: Ministerio de Defensa: Ministerio de Economía.
VILÀS GIL, Pere (2011). «Juli Cervera Baviera, un militar, científic i aventurer gairebé oblidat». Eivissa: revista *Eivissa*, núm. 49.

Entrevistes

Misse García
Nacho Lahuerta
Joan-Lluís Ferrer
Agustín Prades
Josep Ripoll
Fran Santos
Montse Monsalve
David Ventura
José-Ramón Soler

ANTONIO VIÑARÁS I DOMINGO
DOCTOR EN HISTÒRIA ■